

7. Кизенко В. І. «Реалізація варіативного компонента у змісті навчальних посібників», на *Міжнар. наук.-практ. конф., 14 трав. 2019 р. Проблеми сучасного підручника*, Київ, 2019, с. 59–60.
8. Косянчук С. В., «Дидактика підручникотворення: соціально спрямовані завдання для учнів старшої школи», на *Міжнар. наук.-практ. конф., 14 трав. 2019 р. Проблеми сучасного підручника*, Київ, 2019, с. 64–65
9. Бакуліна Н. В. «Культурологічні тексти у навчанні мови іврит у ліцеї», на *Міжнар. наук.-практ. конф., 14 трав. 2019 р. Проблеми сучасного підручника*, Київ, 2019, с. 9–10.

Богданець-Білоskalенко Н. І.,

*доктор педагогічних наук,
завідувач відділу навчання мов національних меншин
і зарубіжної літератури
Інституту педагогіки НАПН України, Київ, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ЗМІСТУ І СТРУКТУРИ ПІДРУЧНИКА «УКРАЇНСЬКА МОВА ТА ЧИТАННЯ» ДЛЯ 3 КЛАСУ ШКІЛ З ПОЛЬСЬКОЮ МОВОЮ НАВЧАННЯ

Створення підручників нового покоління є першочерговим завданням практичної реалізації основних ідей Нової української школи. Одним із напрямів реалізації цього завдання є розробка підручників за новими типовими освітніми програмами з урахуванням удосконалення форм, методів і технології навчання.

Підручник інтегрованого курсу «Українська мова і читання» (автор Н. Богданець-Білоskalенко) був створений на основі нової програми «Українська мова і літературне читання для закладів загальної середньої освіти з польською мовою навчання (3-4 класи)» [2].

Теоретичним підґрунтям розробки змісту підручника слугували наукові праці О. Беляєва, М. Вашуленка, І. Гудзик, О. Карамана, О. Савченко, О. Хорошковської, М. Скаткіна, О. Фідкевич та ін. У роботах цих науковців розглянуто сутність мовно-літературної інтеграції, обґрунтовано її науково-методичні засади, розкрито особливості вивчення державної мови в школах з мовами навчання національних меншин.

Структурування змісту підручника, упорядкування навчального матеріалу здійснювалися на основі компетентісно-орієнтованого підходу до навчання мови і літератури, при якому учні позиціонуються як активні учасники процесу пізнання, а результатом навчання є опанування учнем комплексом важливих, особисто значущих способів діяльності, які є соціально затребуваними і дозволяють учням ефективно діяти у життєвих типових ситуаціях. У контексті цього підходу визначено основну мету інтегрованого курсу української мови і літератури, яка корелює з Державним стандартом початкової освіти [1]: всебічний розвиток учнів, її талантів, здібностей, компетентностей та наскрізних умінь відповідно до вікових та індивідуальних психофізіологічних особливостей і потреб, формування цінностей, розвиток самостійності, творчості та допитливості. Ця мета визначає пріоритетність завдання розвитку комунікативної і читацької компетентностей учнів на основі комунікативно-когнітивного, особистісно-орієнтованого, діяльнісного, культурологічного, і текстоцентричного принципів навчання мови і літератури.

Реалізації цієї мети і завдань підпорядковано зміст підручника, методи представлення його навчального матеріалу. У підручнику реалізовано інтеграцію навчальних курсів української мови і літератури, яка здійснюється на тематичному, понятійно-термінологічному і діяльнісному рівнях. При цьому зберігаються індивідуальні ознаки мови і літератури як навчальних предметів. Головною характеристикою нового інтегрованого підручника є його спрямованість на практичне оволодіння мовою як

засобом спілкування і пізнання з урахуванням розвитку 4 видів мовленнєвої діяльності (аудіювання, говоріння, читання, письмо), що передбачає активізацію суб'єкт-суб'єктної діяльності учнів і вчителя на основі ситуацій спілкування, які актуалізуються засобами сучасних і цікавих для учнів текстів; фрагментів творів художньої літератури.

У підручнику враховано специфіку польсько-українського білінгвізму, явищ інтерференції (яка виникає через близькосторідненість мов та негативно впливає на вимову, засвоєння слів, вільне оперування ними, правильність читання тощо) та транспозиції (близькості лексичного значення співзвучних слів, змісту деяких текстів та ін.). Подекуди в підручнику спиралися на засвоєні учнями знання, сформовані уміння, компетентності на уроках польської мови та читання.

Навчальний зміст підручника спрямований на забезпечення мовленнєвого розвитку, формування читацької та інших ключових компетентностей, розвиток особистості засобами різних видів мовленнєвої діяльності, здатності спілкуватися українською мовою для духовного, культурного і національного самовираження, користуватися ними в особистому і суспільному житті, збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, розвиток критичного мислення та мовленнєво-творчих здібностей.

Змістове наповнення підручника в межах мовно-літературної освітньої галузі повною мірою забезпечує досягнення обов'язкових результатів навчання через системний виклад програмового матеріалу з урахуванням усіх груп загальних результатів навчання здобувачів освіти; створює передумови для формування ключових і предметних компетентностей через систему практико-орієнтованих завдань й активних видів діяльності; сприяє формуванню системи загальнолюдських і національних цінностей.

Зміст підручника забезпечує організацію освітнього процесу на компетентнісних засадах і досягнення очікуваних результатів навчання третьокласників відповідно до мовно-літературної освітньої галузі. Навчальний зміст кожного розділу підручника спрямований на забезпечення мовленнєвого розвитку, мовної освіти і враховує дидактичні принципи науковості, доступності, перспективності, системності та покликаний реалізувати завдання змістових ліній програми, а саме: «Взаємодіємо усно та письмово», «Розвиваємо читацькі уміння», «Працюємо з текстами», «Досліджуємо мовні явища», «Досліджуємо світ дитячої книги та медіа», «Досліджуємо рідний край».

Підручник містить вступ (звернення до третьокласників), зміст (перелік розділів, тем тощо), умовні позначення, які є чіткими, виразними і зрозумілими для учнів 3 класу.

У підручнику використовується поступове нарощування термінів і їх взаємопов'язаність, а також пропонується матеріал з орієнтацією на його практичне застосування і зв'язок із повсякденним життям.

Завдання до тексту спрямовані не тільки на формування здатності сприймати і розуміти текст, а й оперувати його інформацією (аналізувати, порівнювати, доводити власну думку, оцінювати, застосовувати в нових ситуаціях, створювати нове). Завдання спонукають учнів до роздумів, висловлення власних думок і міркувань, ведення діалогу / полілогу.

Використання таблиць, схем, зразків виконання завдань, ребусів тощо надає матеріалу, що вивчається, лаконізму, чіткості й забезпечує плавне введення учня до вивчення нової теми з української мови чи літературного читання.

Ілюстративний матеріал підручника реалізує дидактичний принцип наочності та є навчальним засобом. Навчальним ілюстративним матеріалом у підручнику є: фотографії, предметні, сюжетні малюнки, серії сюжетних малюнків і роботи ровесників. Ілюстрації здебільшого розкривають основний зміст певних понять програми, доповнюють текст, рівнозначні тексту, або є об'єктом для запитань і завдань. Інтеграція мовного курсу і курсу читання в початковій школі є сучасним підходом до навчання в філологічній галузі українського освітнього процесу, який передбачає, що завдання навчальних курсів не розмиваються в процесі інтеграції, а синкретично доповнюються. Сподіваємося, що такий

підручник стане новим етапом в процесі сучасного осмислення інтеграції курсів мови і читання в початковій школі.

Ключові слова: предметна інтеграція, українська мова література для шкіл з польською мовою навчання.

Список літератури

1. Державний стандарт початкової освіти <https://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvay-novyj-derzhstandart-pochatkovoyi-osvity-dokument/>

2. Програма «Українська мова і літературне читання для закладів загальної середньої освіти з польською мовою навчання. Автори: Яновицька Н.І., Шевчук Л.М., 2019 <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli>

3. Богданець-Білокаленко Н. Побудова підручників української мови для учнів початкових класів на компетентнісних засадах. *Концептуальні засади компетентнісного навчання української мови*: зб. матеріалів круглого столу пам'яті Біляєва О. М. (15 березня 2019 р., м. Київ). Київ, 2019. С. 9–12.

Бондаренко Н. В.,

кандидат педагогічних наук,

старший науковий співробітник,

старший науковий співробітник відділу навчання української мови та літератури,

Інститут педагогіки НАПН України, м. Київ, Україна

НЕЛІНІЙНИЙ ТЕКСТ ЯК РЕСУРС МОДЕРНІЗАЦІЇ ПІДРУЧНИКОТВОРЕННЯ

Стрімкий розвиток цифрового суспільства потребує перманентної адаптації в ньому з огляду на зміну структури знань, урізноманітнення джерел інформації, диференціацію видів діяльності, оновлення форм і форматів комунікування. Мережева культура встановлює власні правила здобування, опрацювання й засвоєння інформації, що принципово відрізняються від традиційних книжкових структурною й технічною специфікою. Фрагментарність і розпорошеність інформації у Всемережжі, її розшарування, витік, інтегрованість об'єктивної та неправдивої призводять до когнітивного перевантаження учнівства, хибної інтерпретації та неякісного розуміння контенту. А це потребує специфічних механізмів розпізнавання й ідентифікації, нелінійного критичного мислення. Посилюються вимоги до особистісних і професійних якостей юнацтва, потреба в опануванні ним інформаційно-комунікаційних технологій і стратегій життєздійснення. Усе це актуалізує проблему увідповіднення освіти реаліям мінливої дійсності. Сучасні освітні технології мають відповідати особливостям екранного покоління, з яким найкраще можна порозумітися природною для нього цифровою мовою [2].

Щоб здобути інформацію, сучасна людина не обмежується одним текстом, а одночасно оперує кількома, які містять різноманітну інформацію і представляють різнобічні й відмінні погляди на проблему. Вона перекодує, перекомбінує, вибудовує масиви даних, суб'єктивно інтерпретує їх. Класичний механізм читання, лінійний підхід до здобування й засвоєння знань, для якого характерні наступність, поетапність, ієрархічність викладу фактів і подій, поступається місцем вибірковому нелінійному підходу з диференційованим розподіленням інформації на основі критичного мислення. Мережева дійсність перетворює текст із лінійного на нелінійний. Основну розбіжність між лінійним та нелінійним текстами вбачають в особливостях розгортання смислу. На відміну від лінійного тексту з чітко визначеним маршрутом думки, часовою і логічною послідовністю, нелінійному текстові